

miere, în, achiziționând, în schimb, stofe de mătase și de lână de fină calitate¹. Circulația mărfurilor s-a efectuat atât prin porturile Mării Negre, Burgas, Anchialos și Mesembria, cât și pe drumurile de uscat ce ajungeau pînă la Dunăre².

Negoțul ruso-bizantin, larg dezvoltat, figurează în tratatele celor două state din 907, 911 și 944. Clauza, fixată în 944, limitînd la grupe de 50 intrarea neguțătorilor ruși în Constantinopol, este sugestivă pentru amploarea legăturilor. Din ținuturile rusești veneau miere, ceară, blănuri, pește sărat, icre și uneori sclavi; din Bizanț se trimiteau îndeosebi stofe scumpe — livrate în cantități limitate — și mătăsuri. Drumul obișnuit urma coasta de vest a Mării Negre, apoi Niprul spre nord. Năvala pecenegilor (urmați mai tirziu de cumani) a stîmjenit aceste legături: totuși neguțătorii greci și ruși își continuă activitatea, fiind amintiți în diferite centre și în secolul XII³.

Mărfurile bizantine au cuprins și teritoriul polon. Monezile, aflate pînă în prezent în patruzeci de localități, podoabele și țesăturile, au ajuns în Polonia nu numai pe calea, ocolită, a Scandinaviei, singura luată în considerare de studiile mai vechi, dar și direct, prin Kiev la Cracovia și de aci spre nord⁴.

Legături economice au existat și cu Ungaria arpadiană. Negustorii unguri sînt înțilniți de Benjamin de Tudela, la Constantinopol, la mijlocul secolului XII; locurile lor de popas se întîlesc la Filipopol și Barancs⁵. Tot așa, în Moravia s-au găsit ceramică, podoabe, țesături și monezi bizantine din secolul IX și prima jumătate a celui următor. Ultimele cercetări au evidențiat influența artei și civilizației bizantine în teritoriile morave, întărită, de altfel, și prin alianța politică a celor două state, în a doua jumătate a veacului IX⁶.

În concluzie, urmînd drumurile de uscat, în Bulgaria, Panonia și Cehia sau pe Marea Neagră în Rusia și de aci spre nord în Scandinavia sau spre vest

¹ W. Heyd, *Histoire du commerce du Levant au Moyen Age*, I, Leipzig, 1885, p. 81; I. Sakazov, *Bulgarische Wirtschaftsgeschichte*, Berlin-Leipzig, 1929, p. 65; R. S. Lopez, *Silk industry in the Byzantine Empire*, în «*Speculum*» XX, 1945, nr. 1, p. 32; *История на България*, I, 1954, p. 131; Ivan Dujcev, *Les Slaves et Byzance*, în «*Etudes historiques*», Sofia, 1960, p. 36, 39–40.

² Pentru aceste drumuri: W. Tomaschek, *Zur Kunde der Hämushalbinsel. Die Handelswege im 12. Jahrhundert nach den Erkundigungen des Arabers Idrisi*, în «*Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaften*», tomul 113 (1886), p. 303–307; 310–323; K. Dieterich, *Zur Kulturgeographie und Kulturgeschichte der byzantinischen Balkanhalbinsel*, în «*Byzantinische Zeitschrift*», vol. 31 (1931), p. 37–57 și 334–350; Boris Nedkov, *България и съседните земи през XII век, според Идриси*, Sofia, 1960.

³ W. Heyd, *op. cit.*, p. 68–72; Levchenko, *op. cit.*, p. 166–167; E. Frances, *Slavii pe pămîntul patriei noastre în veacul al XII-lea*, în «*Studii*», anul 1955, 3, p. 75–76; același, *Les relations ruso-byzantines au XII-e siècle et la domination de Galicie au Bas Danube*, în «*Byzantinoslavica*» XX, 1959, p. 50–53; I. Dujcev, *op. cit.*, p. 40–41; cf. I. Sakazov, *op. cit.*, p. 66–67.

⁴ H. Evert Kapsova, *L'état actuel et l'avenir des études byzantines en Pologne*, în «*Byzantinoslavica*», XIX/2, 1958, p. 226–230.

⁵ Gyula Moravcsik, *Die byzantinische Kultur und das mittelalterliche Ungarn*, în «*Sitzungsberichte der deutschen Akademie der Wissenschaften*», 1955, nr. 4.

⁶ M. Paulova, *L'empire byzantin et les Tchèques avant la chute de Constantinople*, în «*Byzantinoslavica*» XIV, 1953, p. 159; V. Hrubý, *Staré Město. Velkomoravské pohřebiště «Na Valach»*, Praha, 1955, și darea de seamă de B. Zastěrova în «*Byzantinoslavica*», XVII, 1956, 1, p. 167–168; M. Paulova, *Die Tschechisch-Byzantinischen Beziehungen und ihr Einfluss*, în «*Byzantinoslavica*», XIX, 1958, 2, p. 195–205; I. Dujcev, *Les slaves et Byzance*, p. 38–39. Atacul ungarilor asupra Boemiei a întrerupt legăturile cu Bizanțul: P. U. Tretiakov, *Noi date asupra statului Moravia Mare*, în «*Analele romino-sovietice. Istorie*», nr. 4/1961, p. 83–92.